

Helmut Hühn & James Vigus (red.), *Symbol and Intuition: Comparative Studies in Kantian and Romantic-Period Aesthetics* (London: Legenda – Modern Humanities Research Association and Maney Publishing, 2013). xii + 214 s.

Symbol- og intuisjonsbegrepet ble i siste halvdel av 1700- og første halvdel av 1800-tallet gjenstand for stor diskusjon blant ledende intellektuelle, ikke minst i Tyskland. Denne nye antologien, redigert av Helmut Hühn og James Vigus, speiler hvordan denne debatten utartet seg blant ledende filosofer, som Immanuel Kant og Friedrich Hegel, og skjønnlitterære forfattere, som Karl Philipp Moritz og Johann Wolfgang Goethe, i denne perioden. Antologien består av en introduksjon fra de to redaktørene, elleve bidrag skrevet både av litteraturvitere og filosofer, og et etterord. Introduksjonen er velskrevet og gir en god oversikt over landskapet av teorier, selv om man gjerne skulle ha sett at det ble gitt en noe mer detaljert introduksjon til Kants estetikk, da denne er hovedtema for flere av bidragene og er representert i omtrent alle.

I det første bidraget søker Stephan Meier-Oeser tilbake til de antikke teoriene om symbol og anskuelse (*Anschauung*), for derigjennom å komme til en forståelse av Kants teorier om disse begrepene. Meier-Oesers tese er nemlig at "[i]t is only against [the] deeper historical background that both the terminological decisions Kant makes in some respect and his seeming undecidedness in some others may become sufficiently intelligible." (s. 21) Kant vender nemlig tenkere som Leibniz og Wolff ryggen og hevder at vi ikke kan trekke noe distinksjon mellom anskuende og symbolsk kunnskap. Ifølge Meier-Oeser viser Kant derimot at den symbolske framstilling er en nødvendig del av den anskuende, og han vender dermed tilbake til den eldre oppfattelse av symbol som "naturlig tegn", en oppfattelse særlig utbredt blant stoikerne. Det er på denne bakgrunn at Kant i *Kritik der Urteilskraft* (Kritikk av døm-

mekraften, 1790) kan hevde at det skjønne er symbol på det moralsk gode. I antologiens andre bidrag tar Jane Kneller utgangspunkt i nettopp dette kantianske symbolet. Kant viser i sin behandling av symbolsk framstilling i forbindelse med det skjønne og det sublime, at vi kan oppnå en form for "sanseerfaring" av, og dermed også en slags kunnskap om, det oversanselige (*das Übersinnliche*), og ikke bare av sansbare fenomener slik Kant hevdet i sin første Kritikk.

I det tredje bidraget viser Jutta Heinz at Moritz benytter ulike og mangfoldige symboler fra religiøse strømninger som kristendom, frimureri og mystikk i *Andreas Hartknopf* (1785, 1790). For å komme på sporet av denne symbolrikdommen hos Moritz, er det ifølge Heinz nødvendig å ta "hele" Moritz i betraktning: "[I]t is necessary above all to take the 'entire' Moritz into account, always to consider him even in the context of purely aesthetic questions as the teacher of experiential psychology and self-observer; as linguist and grammarian; and finally, in his (still less examined) role as pedagogue." (s. 60 f.) Også det fjerde bidraget er viet tysk litteratur, nemlig Goethe og hans symbolbegrep. Helmut Hühn forsøker her både å forene og å påpeke forskjeller mellom på den ene side Goethes morfologiske natursyn, utviklet første gang rundt 1796, og på den annen side Goethes teori om symbolsk framstilling, slik denne ble utviklet etter Goethes besøk i Frankfurt am Main i 1797 og i den påfølgende brevveksling med Schiller.

Også Friedrich Schlegel og hans notater om symbolbegrepet i de publiserte fragmenter og håndbøker, er viet plass i antologien. I det femte bidrag demonstrerer Jan Urbich hvordan Schlegels symbolbegrep fungerer som et slags epistemologisk medium for poesien til å etablere relasjoner mellom det endelige og det uendelige. Ifølge Urbich distanserer Schlegel seg på denne måten fra mer naive forestillinger om det uendeliges nærvær i det endelige. I antologiens sjette bidrag diskuterer Cecilia

Muratori symbolbegrepet hos Hegel. Sentralt i denne diskusjon står drøftelsen av hvordan Hegel i *Der Geist des Christentums und sein Schicksal* (Kristendommens ånd og dens skjebne, 1798–1800) kunne hevde at Jesu sammenlikning av brødet med sitt legeme og vinen med sitt blod under det siste måltid med disiplene var en *mystisk* handling, mens døperen Johannes' bruk av vann i sitt hellige virke var en *symbolisk* handling.

De to neste bidragene er begge skrevet av James Vigus. I det første av dem drøfter Vigus Henry Crabb Robinsons engelske oversettelse av Moritz' tekst *Über die bildende Nachahmung des Schönen* fra 1788. For Vigus er det maktpåliggende å vise hvordan Robinson, med sin britiske bakgrunn, men samtidig med skolering i Kants og Schellings estetiske teorier, kom til å sympatisere med Moritz' teori generelt og hans syn på symboler spesielt. I sitt andre bidrag søker Vigus en forståelse av Samuel Taylor Coleridges interpretasjon av Prometeusmyten som et "tautogorisk" ("selvrefererende") symbol. Slik Vigus ser det, framstår Prometeus for Coleridge som et symbol for den intuitive, moralbaserte aktiviteten ved den menneskelige bevissthet. Også det niende bidraget, skrevet av Jeffrey Einboden, tar opp Coleridges symbolbegrep, da dette framstår som en sentral inspirasjonskilde for Ralph Waldo Emersons utvikling av symbolbegrepet innenfor det amerikanske språk- og kulturområdet.

I det tiende bidraget vendes fokus over på antologiens andre hovedbegrep, som i de foregående bidrag har spilt annenfiolin, nemlig intuisjonsbegrepet. Temilo van Zantwijk tar oss med på en vandring gjennom sentrale milepæler i utviklingen av dette begrepet i filosofihistorien, særlig overgangen fra Spinoza via Kant til Schelling. Mer eksakt rettes søkelyset på Spinozas distinksjon mellom intuisjon (*intuition*) og innbilingskraft (*imagination*), og hvordan Schelling viderefører, men samtidig substansielt endrer, denne i *System des transzendentalen Idealismus* fra 1800. I det siste

og korteste bidraget i antologien diskuterer Gottfried Gabriel kunstens kognitive verdi sett i lys av arbeidene til Baumgarten, Leibniz, Kant og Adorno. Antologien avsluttes med et kort etterord av Nicholas Halmi, hvor Halmi diskuterer forskjeller og likheter mellom bidragene, samt trekker inn noe flere moderne perspektiver på symbol og intuisjon.

Antologien rommer mange interessante og mangfoldige perspektiver, både filosofiske og litteraturvitenskapelige, på symbol- og intuisjonsbegrepet. I hovedsak vil jeg si at den er velstrukturert. Et unntak fra dette er at jeg synes det tiende bidraget, som gjennomfører en god diskusjon av intuisjonsbegrepet, burde ha vært plassert tidligere, slik at det, sammen med det første bidraget, kunne tjene som en første klargjørende diskusjon av symbol- og intuisjonsbegrepet. Dessuten er jeg av den oppfatning at antologien, som handler om tyske filosofer og forfattere, og hvor samtlige bidragsytere er tyskkyndige, burde ha vært skrevet og utgitt på tysk og ikke på engelsk. Riktignok er de fleste sitater gjengitt på begge språk, men det er nå en gang slik at tyskspråklig filosofi og litteratur interpreteres og formidles best på tysk.

Fredrik Nilsen

Ragnhild Hutchison, *In the Doorway to Development: An Enquiry into Market Oriented Structural Changes in Norway ca. 1750–1830*, Library of Economic History, volume 3 (Leiden & Boston: Brill, 2012). xi + 244 pp.

Economic historical research on the pre-industrial era has recently raised controversy as well as a few historiographic revisions. It has traditionally been stated that before the so-called Industrial Revolution, important progress had been made in the spheres of economy and technology which led to an era of great inventions